

de drie bekende delen, scapula, processus acromialis en coracoid, en heeft dezelfde vorm als die van *Allopleuron*. Het coracoid (fig. 2) is zelfs veel kleiner dan dat van *Allopleuron*; het heeft een lengte van 16,5 cm, terwijl het volledige linker coracoid van de *Allopleuron* te Maastricht een lengte heeft van 32 cm.

Een woord van dank aan directeur en arbeiders van de „Kalkmergelmaatschappij St Pietersberg” voor de goede zorgen en hulp, verleend bij het verzamelen van de stukken. Al deze stukken bevinden zich in het Natuurhistorisch Museum te Maastricht (St. 4548).

Literatuur.

- Dollo, L. Sur l'évolution des Chéloniens marins (Considérations bionomiques et phylogéniques). Bull. Acad. roy. Belg., 1903, pp 801—850.
- The fossil vertebrates of Belgium. Annals New York Acad. Sci. vol. XIX 4, Part I, 1909, pp 99—119.
- Les vertébrés vivants et fossiles du Musée royal d'Histoire naturelle de Bruxelles. Congrès géolog. intern. Belgique 1922, Excursion, D 1.
- Faujas Saint Fond, B. Histoire Naturelle de la Montagne de Saint Pierre. Paris 1799.
- Hofker, J. Datering van fossielen door middel van Foraminiferen, II. Natuurhist. Maandblad, jrg 44, no 9—10, 1955.
- Ubaghs, C. Description de quelques grands vertébrés dans la craie supérieure de Maastricht (in: Description géologique et paléontologique du sol du Limbourg. Ruremonde 1879).

DE STRIJD OM HET BEZIT VAN DE SCHILDPAD VAN DE SUYCK

door
W. MINIS-VAN DE GEIJN
(Maastricht)

In het voorjaar van 1877 werd door een blokbreker in een groeve te Berg en Terblijt een schildpad gevonden. Het grote schild was ook in de ogen van de werkman iets bijzonders en het lag voor de hand dat hij van deze merkwaardige vondst melding maakte aan de geleerde dorpskapelaan, niemand minder dan de latere rijksarchivaris Jos. Habets.

Ofschoon de paleontologie in het geheel niet tot diens studierichting behoorde pleit het voor de allround belangstelling van de kapelaan, dat hij na raadpleging van de enige monographie over fossiele schildpadden van Dr Winkler het gevonden skelet als „nog niet beschreven” determineerde en al droomde van een „*Chelonia Falcoburgensis*”.

Hij wilde de spectaculaire vondst voor de wetenschap veilig stellen en nam daartoe in onderstaand schrijven van 10 Maart¹⁾ zijn toevlucht tot zijn limburgse vriend in den Haag, Jhr Victor de Stuers, referendaris van de Afdeling Kunsten en Wetenschappen van het Departement van Binnenlandse Zaken.

Weledele Heer en Vriend,

Voorgisteren werd in onze mergelgroeven eene ontdekking gedaan van bijzonder gewicht voor de natuurkundige wetenschap.

Een der bergwerkers stiet onder het breken en zagen der mergelblokken op de overblijfsels van een monstrueuze dier, dat mij toeschijnt tot het genre der schildpadden te behoren. De groote schelp die het dekt meet ongeveer 1½ meter en is ongeveer een derde breed. Het hoofd ontbreekt. In plaats van poten schijnt het exemplaar voorzien te zijn geweest van zwemvinnen(?) Ongelukkig heeft het exemplaar veel geleden bij het onhandig uitbreken. Het is in meerdere stukken gezaagd, die men eventueel aan elkaar kan passen.

Indien de regeering het gevonden voorwerp, dat aan eenen armen bergwerker behoort wil koopen voor hare museën, ben ik bereid haar ter hand te zijn. Maar er dient dan volgens mijne bescheiden mening een zaakkenner hier naar toe gezonden te worden, opdat men geen kat in den zak zal koopen. Het spreekt vanzelf dat de zaak haast heeft, anders zullen liefhebbers de vondst opkopen.

In aller haast en ij

Uw genegen dienaar en vriend
(w.g.) JOS HABETS
Kapelaan.

Bergh Terblijt
10 Maart '77.

P.S. I.

Ik vraag verschooning dat ik uwe tusschenkomst inroep in zaken die niet behooren tot uw departement. Maar ik weet niet aan wie anders mij te adresseren. Zorg spoedig want mij dunkt dat de zaak van gewicht kan zijn.

P.S. II.

Ik ben te Maastricht en heb het werk gaan inzien van Dr Winckler: Les tortues fossiles du Musée Teyler etc. Celle de Bergh Terblijt n'y est pas; la forme est toute varié avec celle de la collection Camper, mais parait avoir la même grandeur. Zou het niet goed zijn dat de stad Maastricht onze *Chelonia Falcoburgensis* aankocht?

Maastricht 11 Maart '77

¹⁾ Afschriften van deze brieven werden mij welwillend ter beschikking gesteld door de heer P. J. van de Velde, de huidige directeur van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg.

Het antwoord²⁾ uit Den Haag liet enige dagen op zich wachten, omdat een onderhoud met de minister niet meteen kon plaats hebben. Jhr. de Stuers machtigde daarom eigenhandig de kapelaan om voor 100 of 200 frs het stuk alvast aan te kopen.

Helaas juist te laat, zoals Habets in zijn tweede brief¹⁾ aan Jhr de Stuers moest mededelen.

Bergh Terblijt, 15 Maart '77.

De vondst in de groeven dezer gemeente gedaan en die ik gaarne in een der Rijksmusèen zag opgenomen is reeds, buiten mijn weet, verschagcherd. De prijs is Fl 100 geweest. Het was een unicum op het gebied der „Cosmogenesologie“. Bij meer zulke voorkomende gevallen zal ik voorzigtiger wezen en persoonlijk optreden. Ik heb geschreven aan Dr Winkler te Haarlem. De aankoper was C. Ubaghs te Maastricht. 't Spijt mij.

JOS. HABETS.

Inmiddels ging ook de minister van Binnenlandse Zaken, Heemskerk, tot actie over; hij gaf op 20 Maart opdracht³⁾ aan de Directeur van het Museum voor Natuurlijke Historie te Leiden om het bewuste fossiel van Casimir Ubaghs in Maastricht aan te kopen en stelde een krediet van 300 gulden ter beschikking.

Waarschijnlijk nog voordat de reis naar Limburg werd ondernomen kwam er op het museum te Leiden een tweede ietwat pijnlijke brief³⁾ van de minister binnen:

MINISTERIE VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN.

's Gravenhage, 24 Maart 1877.

No 72.

Kabinet.

Betreffende aankoop voor het Museum voor Natuurlijke Historie te Leiden.

Mijne missive van 20 Maart 1877, Lett. O, Afdeling VI, noodigde U uit onmiddellijk een deskundige naar Maastricht te zenden, ten einde te beproeven een aldaar berustende fossiele *Chelonia* aan te koopen; er werd te dier zake een crediet geopend.

Tot mijne bevreesding ontmoet ik in de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 23 Maart j.l. een bericht, waarin het bovenstaande nauwkeurig ver-

meld staat, met bijvoeging, dat de Regeering heeft last gegeven het voorwerp tot elken prijs te koopen, hetgeen noodzakelijk op de gang dezer zaak hoogstnadeelig moet terugwerken. Het ongepaste en schadelijke van de onbescheidenheid welke dat bericht openbaar maakte behoeft niet te worden betoogd.

Ik heb de eer U te verzoeken met Uwe bekende scherpzinnigheid ten spoedigste een ernstig en wel overlegd onderzoek naar de bron van bovenbedoeld bericht in te stellen. Het ware mij aangenaam te vernemen dat in casu van geenerlei onbescheidenheid van de zijde der ambtenaren van het museum te denken valt. Ik heb mij zooveel doenlijk vergewist, dat de indiscretie niet aan de bureaux van mijn Departement is te wijten.

Aan De Minister van
Den Heer Directeur van Binnenlandsche Zaken.
het Museum voor Natuurlijke
Historie te Leiden.

Voor den Minister
De Secretaris-Generaal
w.g. onleesbaar.

De Directeur van het Leidse museum had reeds na enige dagen met zijn „bekende scherpzinnigheid“ het „lek“ opgespoord en kon met een gerust hart zijn ambtenaren van elke intrige schoonwassen in zijn antwoord³⁾ aan de minister.

Aan den Minister van Binnenlandsche Zaken.
Missive 24 Maart No 72. Kabinet.
betreffende aankoop voor het Museum voor
Natuurlijke Historie te Leiden.

In antwoord op Uw Exc. in margine aangehaald schrijven heb ik de eer mede te deelen, dat ik de zekerheid heb verkregen, dat de even onhandige als onbescheidene mededeeling aan de dagbladen betreffende de vondst der fossiele *Chelonia*, van geen der aan 's Rijks Museum verbonden ambtenaren kan uitgegaan zijn. Immers werd ik eerst op deze vondst opmerkzaam gemaakt door Uwe Exc. schrijven van 20 Maart Lett. O. Afd. 6, hetwelk op 21 Maart door mij ontvangen werd, terwijl het geïncrimineerde bericht reeds in den Limburger Courier van 21 Maart 1877 gevonden wordt, en dat wel overgenomen uit een nog vroeger verschenen no. van het Nieuwsblad van Houthem.

Van eerstgemelde Courant gaat een exemplaar hiervan. De Nieuwe Rotterdamsche Courant van Vrijdag 22 Maart in Uw schrijven aangehaald heeft het bericht blijkbaar uit deze Limburger bladen ontleend, die zooals reeds de datum bewijst, hunne inlichtingen van geen mijner ambtenaren kunnen ontvangen hebben.

De Directeur van het Museum
voor Natuurlijke Historie.
w.g. H. SCHLEGEL.

²⁾ Op het origineel van deze brief werd ik opmerkzaam gemaakt door Pater Dr Em. Janssen C.s.s.R. te Wittem, bij gelegenheid van de Victor de Stuers tentoonstelling in 1950 in het Bonnefanten Museum te Maastricht. Het was de aanleiding tot het verder onderzoeken van de lotgevallen van de schildpad.

³⁾ Deze brieven werden voor mij uit het archief van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie door Dr L. D. Brongersma opgespoord en welwillend in copie afgestaan.

Glyptochelone suikerbuyki (Ubaghs)
Carapax, lengte $\times 1/10$ (Naar Ubaghs 1879 Pl. VI 1).

Inzage van de Limburger Courier van 21 Maart 1877 op het Rijksarchief alhier maakte de ontknoping duidelijk.

Limburger Courier 21 Maart 1877.

Berg en Terblijt.

Verleden week werd door een bergwerker van Vilt, in de mergelgroeve alhier gevonden een collosale groote versteende schildpad van circa 1 meter 50 centimeters en ter breedte van ongeveer 80 centimeters.

Dit zeldzame dier, van zwemvinnen voorzien en derhalve eenig in zijn soort, wekte de grootste belangstelling op van de geologen en oudheidkundigen. De hooge Regering, bij telegram met de zaak in kennis gesteld, had reeds last gegeven, om het interessante exemplaar tegen elken prijs voor het Rijksmuseum aan te koopen, doch de onervaren vinder, had hetzelfde reeds verkocht voor eenen spotprijs „100 frs“, terwijl,

indien hij den tijd had genomen om inlichtingen in te winnen, hij daarbij minstens 1000 gulden zou hebben gewonnen.

Nieuwsblad van Houthem.

Het aangedikte krantenbericht, kennelijk bedoeld om de onnozele blokbreker in zijn hemd te zetten, moet wel van kapelaan Habets afkomstig zijn die zich medijs in rebus door de handige Ubaghs zag voorbijgestreefd. Van enig boos opzet in de pers die Leiden het stuk zou misgunnen is wel geen sprake.

Inmiddels was de Leidse conservator A. A. W. Hubrecht naar Maastricht afgereisd; zijn bevindingen heeft hij in een rapport d.d. 31 Maart 1877³⁾ vastgelegd. Hij beaamde dat de

schildpad tot een nieuwe soort behoort; ook is hij zich in Berg en Terblijt gaan vergewissen dat het fossiel daar kortelings uitgegraven was.

De onderhandelingen met de heer Ubaghs over een aankoop liepen op niets uit; Ubaghs wilde zelf de nieuwe soort eerst beschrijven en benoemen. Hij verklaarde echter in een schrijven van 29 Maart 1877³⁾ dat bij eventuele verkoop Leiden de voorkeur zal hebben tegen een prijs die alsdan door derden voor het fossiel geboden wordt. De beschrijving van de nieuwe schildpadsoort is door Ubaghs gedaan in 1879 in zijn „Description géologique et paléontologique du Sol du Limbourg” pg 249—264, pl. VI—VII.

In de laatste alinea benoemt hij de nieuwe soort naar Guillaume Suyckerbuyck, die dit pronkstuk van hem gekocht heeft om het 25 Januari 1879 aan het museum te Brussel te schenken. Thans bevindt het zich nog aldaar in het tegenwoordige Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, met het opschrift:

Glyptochelone Suyckerbuyki (Ubaghs)
Type.

Ontdekt te Valkenburg. Opgesteld in 1885.
Gift van Mr de Suyck.⁴⁾

Of Ubaghs zich aan zijn afspraak gehouden heeft en ook Leiden zijn schildpad heeft aangeboden, was niet te achterhalen; noch in de archiefstukken van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, noch in die van het Rijksmuseum voor Geologie was hierover iets te vinden.

VERSLAGEN VAN DE MAANDVERGADERINGEN te Maastricht op 5 October 1955.

Namens de werkgroep — Prof. Dr J. Prick, Mevr. Prick-Hoefnagels en de heren L. Gregoire, J. L. H. Willems en J. Janssen — hield Prof. Prick zijn aangekondigde lezing: „Beschouwingen over het geslacht Orchis”, die werd toegelicht door vele prachtige lichtbeelden. Het zeer interessante betoog werd door de vele aan-

wezigen — meer dan 70 dames en heren, onder wie de Commissaris der Koningin, Dr F. J. M. A. H. Houben — met de grootste spanning gevolgd. De nieuwe ideeën omtrent het geslacht Orchis, door spreker ontwikkeld, zullen in een tweetal artikelen in de volgende maandbladen worden uitgewerkt. Met een welgemeend dankwoord sloot de voorzitter, dokter Willemse, om half tien de vergadering.

te Heerlen op Woensdag 12 October 1955.

Aanwezig Mej. Sterken en de heren: Hein, Br. Arnoud, Br. Richards, Vijgen, van Loo, van der Kruk, Mulders, Dijkstra.

Br. Richards vertoont een fraaie fasciatie (bandvormig) van een melkdistel (*Sonchus*) en duifkruid (*Scabiosa columbaria*) waarbij de bloem doorgesloten is en een aantal stengeltjes met bloemen heeft. (kloek met kuikens) De heer Van Loo heeft een zonnebloem (*Helianthus decapetala*) meegebracht, waarvan de topbloem verdubbeld is. Ook een vorm van bandvorming. Bovengenoemde verschijnselen werden uitvoerig verklaard. De heer Mulders heeft een fraai exemplaar meegebracht van Pinna, een krijtfossiel. Ten slotte houdt Dr Dijkstra een inleiding over de stratigrafie van het Ned. carboon.

HOE SNEL VLIEGT EEN VLEERMUIS?

Dit vast te stellen is niet gemakkelijk, daar vleermuizen voortdurend van richting veranderen. Bovendien vliegt een vleermuis slechts zelden over dag. Toch is het Prof. Kolb uit Bamberg gelukt één keer de vliegsnelheid vrij nauwkeurig vast te stellen. Hij volgde op een avond met zijn auto een vleermuis (waarschijnlijk *Nyctalus noctula*), die boven een weg vloog, die leidde door een bos in de buurt van Nürnberg. De weg was $\frac{1}{2}$ km lang. De auto hield gelijke vaart met de vlucht van de vleermuis en wees over de hele lengte van de weg een snelheid van 50 km aan. Dus een snelheid, die niet geringer is dan die van vele vogels.

(Säugetierkundliche Mitteilungen Bd 3
H 4, 1 Oktober 1955).

⁴⁾ De heer Suyckerbuyck heeft later zijn naam veranderd in de Suyck.